

domače obrtnike pri raznih delih doma in v gozdu. Jako srečna in koristna je bila misel, da se sestavi natančen pregled vsega domačega obrtnega dela, s katerim si izkuša revno prebivalstvo prislužiti potrebnih dohodkov. Saj poljsko delo ne more več dati ljudstvu dovolj zaščuzka, in tudi na kmetih je treba iskati stran-

skih dohodkov, da ž njimi poljedelec podpre svoje gospodarstvo. Kdor prouči to knjigo, pa tudi spozna, kake domače obrti bi se dale pri nas še vpeljati, da si ljudstvo opomore. Zato priporočamo to knjigo vsem, ki se bavijo z narodno-gospodarskimi študijami. L.

O. Hartmann in njegov oratorij „Sveti Frančišek“.

V novejšem času sta se pokazali na obnebu umetnosti dve svetli zvezdi, katerih se raduje ves izobraženi evropski svet. Sredi ljutih bojev, ki se bijejo na političnem, socialnem in verskem polju, prodirata dva umetnika s svojimi eminentno krščanskimi ideali in izkušata oblažiti duhove ter jih dvigniti kvišku, da bi jih ogenj krščanskega idealizma ponesel pred Boga samega, kjer najde duša edino in popolno tešilo. Ta dva moža sta katoliška svečenika Lorenzo Perosi in frančiškan o. Hartmann. Ker je Hartmann sedaj na Dunaju izvajal svoj oratorij „St. Franciscus“, in ker se ves muzikalni svet zanima za to skladbo, hočemo tudi mi slavnemu umetniku postaviti majhen spomenik.

O. Hartmann, potomec stare, plemenite rodbine, je rojen dne 21. decembra 1863. v Salurn-u v južnih Tirolah. Pri sv. krstu je prejel imena Pavel, Evgen, Jožef; rodbinsko ime pa mu je „von an der Lan-Hochbrunn“. Hartmann je obiskoval gimnazijo v Bozen-u. Ondi deluje kot profesorji oo. frančiškani. Vodja gimnazije je bil takrat o. Vincencij Gredler, mož temeljite vednosti, ki je bil profesor celih 50 let in ravnatelj nad 25 let, a je šel lani v pokoj. Sredi teh učenjakov se je izobraževal mladi Pavel in z otroško vdanostjo spoštoval svoje profesorje. Obiskoval je tudi glasbeno šolo, v kateri mu je bil Zipperle prvi učitelj. Dne 25. avgusta 1879. je vstopil v frančiškanski red in delal noviciat v Solnogradu. Ondi je bil učitelj novincev slavni o. Peter Singer, ki je iznašel „pansimfonikon“, krasen godbeni stroj, katerega so občudovali vsi tujci, ki

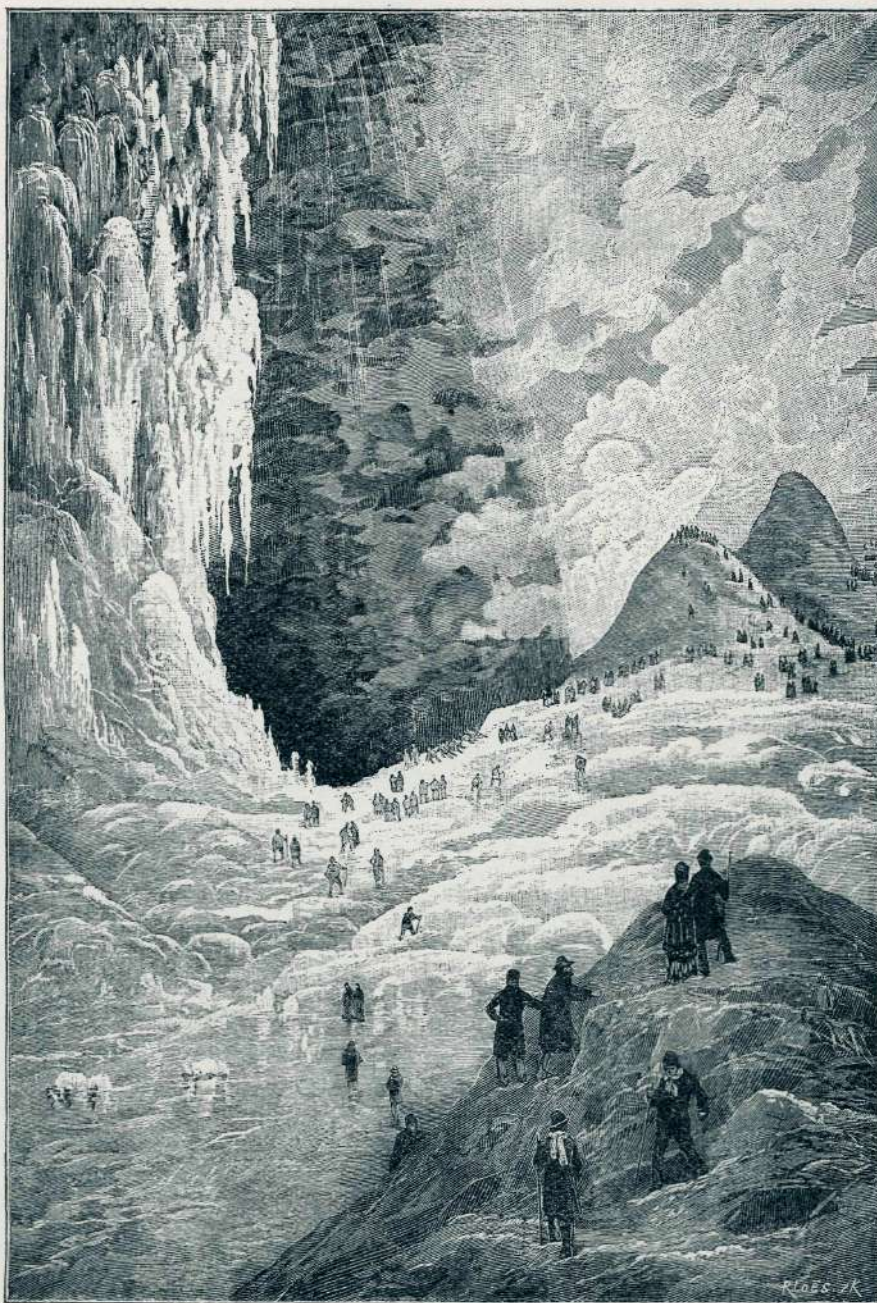
so prihajali v Solnograd. O. Singer je poučeval Hartmanna v glasbi, ga uvel v harmonijo, kompozicijo in v igro na orglah. Filozofske študije je dovršil v Schwaz-u in tam že začel skladati. V prvih skladbah je pokazal živo fantazijo, a njegove bujne misli še niso mogle najti prave oblike. Dne 30. maja 1886. je bil o. Hartmann posvečen, in po končanih bogoslovnih študijah so ga poslali zapored v Lienz in v Reute kot orgljarca. V tej dobi se je seznanil z ravnateljem konservatorija v Inomostu, z Jožefom Pembauerjem, in od njega prejel krasna navodila za kompozicijo in instrumentacijo. Odslej so njegove skladbe že imele določnejšo obliko; zasnavljal jih je vedno obširneje in temeljiteje. Hartmann je obiskoval razne glasbene ustave in se v Lipskem seznanil s slovečim profesorjem tamošnjega konservatorija, Pavlom Homajerjem, s katerim je ostal do današnjega dne v najtesnejši prijateljski zvezi. Dne 11. julija 1893. najdemo o. Hartmanna v Jeruzalemu, kjer je bil najprej v cerkvi Božjega Izveličarja in od 15. oktobra 1894. v cerkvi Božjega groba organist in vodja cerkvene glasbe. L. 1895. se vrne v Evropo in postane 25. junija organist v staroslavni in krasni frančiškanski baziliki Aracoeli v Rimu, kjer je neumorno deloval in deluje še dandanes.

V Jeruzalemu in v Rimu ga je obiskal profesor Homayer, in Hartmann sam pravi, da ga je občevanje s tem možem zelo blažilo.

Hartmann je v mladeniških letih uglasbil več maš, koračnic in drugih komadov za klavir in orgle. V Jeruzalemu in zlasti v Rimu se je nagnil njegov izborni talent k cerkveni glasbi. V tej dobi je zložil mnogo motetov, litanij, maš in sonat za orgle. Njegove velike zmož-

nosti so se kazale vedno določneje in krasneje, zbuja leso pozornost rimskih glasbenih krogov in našle splošno priznanje. Dne 23. janu-

Dne 1. maja 1901 je postal o. Hartmann vodja konservatorija „Scuola musicale cooperativa“. Dne 29. maja 1901 je postal član

Niagara v ledu.

arija 1898 ga je imenovala rimska akademija „Santa Cecilia“, 16. januarija 1900 pa kraljeva akademija „Arkadijev“ za pravega člana.

„Družbe odvetnikov“ pri Sv. Petru. Meseca junija mu podeli sv. Oče srebrni častni križ „Pro ecclesia et pontifice“ z diplomom. Slikala

sta ga slavni Aleks. Schröter iz New Yorka in Evgenija Pigneth; modeliral ga je dunajski podobar Rihard Jakič in ga izpostavil v secesijski razstavi.

Zunanje slavlje pa ni mikalo preprostega sinu sv. Frančiška. O. Hartmann je živel nadalje vzvišenemu umetniškemu poklicu, delal na tihem in naenkrat dal na svetlo prvo veliko delo, oratorij „Petrus“, kateremu je spisal besedilo kardinal Parocchi. Dne 8. januarja 1900 so to delo prvokrat izvajali v Rimu v cerkvi sv. Karola. Bili so navzoči kardinali, prelati, gospôda, umetniki in kar je še duševne aristokracije v Rimu. Dirigiral je maestro B o s s i, organist pri svetem Marku v Benetkah. Oratorij je naredil tak vtisk, da je strmela vsa kritika; tudi nasprotniki so morali pripoznati umetniško delo katoliškega genija, in celo najbolj liberalni listi, ki nimajo za redovnike nikdar prijaznih besedi, so napisali cele strani hvale in priznanja. Ugajala je zlasti samostojnost dela, tehnika, simfonično gibanje, elegantna in moderna instrumentacija in klasična resnoba v dovzetju poedinih ulog. Ugajali so zbori, solisti, ugajala cela arhitektura, edinstvenost in blagi značaj umetniškega dela. Ni preveč, ako rečem, da o. Hartmann dela veliko čast serafskemu redu, in da se sme meriti z največjimi umetniki sedanje dôbe. Kraljicavdova Margerita je poslušala oratorij, čestitala umetniku in mu izrekla svoje neomejeno občudovanje. Pa Hartmann ni zaslovel širom sveta po teh zunanjih časteh, marveč slava njegova izhaja iz umetniške vrednosti njegovega dela samega, ki je gledé umetniške inspiracije in tehnične vrednosti delo prve vrste. Dva momenta mu dajeta toliko vrednost; prvi je glasbenega, drugi verskega značaja. Hartmannova mati je Italijanka, oče Nемец; in zdi se, da sta se v o. Hartmannu spojila oba glasbena zistema, italijanski in nemški. Že v oratoriju „Petrus“ opazujemo teženje po resni Wagnerjevi šoli, hkrati pa tudi italijansko živahnost. Hartmann ima oni fini okus in bistro inspiracijo, s katero je prodril Perosi, a je čisto neodvisen od tega, tako da se držita oba sicer ene moderne metode, vendar gresta vsak svojo pot.

Znamenit je tudi drugi moment. Dostikrat je glasba gola zabava, ker se s harmonijami odeva in vžiga le strastnost. Don Perosijeva zasluga pa je, da je glasba jela zopet služiti svoji vzvišeni nalogi; začela je zopet proslavljati apostolsko dobo, uvaja nas v duha svetega evangelija in seznanja blazirani in materialistični svet s svetimi skrivnostmi in resnicami. Oče Hartmann je sledil Perosiju na to polje in obdeluje versko snov še popolnejše. Oba svečenika sta kakor dva žarka, ki izhajata iz istega sre-

dišča večne svetlobe; oba sta podelila glasbi peroti, da se na njih dvigne v višine krščanske estetike, k harmonijam naše sv. vere. Zgodovina nam pravi, da sta katoličanstvo in umetnost od pamtiveka bila sklenjena s tesno zvezo in sta ustvarjala čudovite umotvore.

Uspeh oratorija je bil tako velikanski, da je celo liberalna „Tribuna“ pela Hartmannu glasno slavo, le tega ni mogla umeti, kako morejo iz pustih samostanskih zidov prihajati take harmonije.

Ne dolgo po tem nastopu pozove o. Hartmanna k sebi ruski poslanec v Rimu ter mu razodene željo ruskega dvora v Peterburgu, da bi prišel sam v Peterburg in osebno vodil oratorij „Petrus“. Redovni general mu to dovoli, a Hartmann izjavi, da zлага nov oratorij „Sveti Frančišek“, in s tem da hoče priti v rusko prestolnico. Hartmann je izpolnil obljubo in meseca februarja 1901 ga najdemo v Peterburgu, kjer sam vodi oratorij, ki ga je izvajalo osebje ruske dvorne kapele. Oratorij se je izvajal trikrat in obiskovavcev je bilo skupaj 10.500: člani carske rodbine, skoro vsa aristokracija, državniki, ministri, generali itd. Hartmanna so odlikovali vsi krogi, ga vabili k raznim konzulatom, mu dajali raznih dragocenih daril. Dasi frančiškanski habit na Ruskem ni dovoljen, ga je vendar smel nositi o. Hartmann; celo policija in uradništvo mu je na vseh postajah ponujalo svojo službo, ker so bili iz Peterburga brzojavno obveščeni o njegovem potovanju. Tako je Ruska počastila slavnega umetnika.

Oratorij „Sv. Frančišek“ je o. Hartmann posvetil Nj. Vel. cesarju Francu Jožefu, ki nosi ime sv. Frančiška Serafskega (4. okt.). Cesar je milostno sprejel posvetitev in o. Hartmannu podelil veliko zlato svetinjo. Sedaj so mero-dajni krogi sklenili tudi na Dunaju izvajati ta oratorij in so o. Hartmanna povabili, naj sam vodi priprave. Hartmann se odzove častnemu vabilu in pride na Dunaj, kjer ga sprejme na kolodvoru župan cesarskega mesta, dr. Karol Lueger. Cesar ga pozove k sebi in ga laskavo zahvali za dedikacijo lepega dela. Oratorij se je izvajal 17., 19. in 24. februarja v veliki dvorani glasbenega zavoda (Musikvereinssaal). Zbor, sestavljen v ta namen, je brojl 400 pevcev, orkester nad 100 mož.

Čas je, da sedaj izpregovorimo še o oratoriju samem. Oratorij se deli v tri glavne dele. Prvi del opeva nalogo sv. Frančiška na zemlji: ustanovitev treh redov, namreč prvega za moške (frančiškani), drugega za ženske (klarise) in tretjega za svetne ljudi obojega spola. Oratorij se prične s preludijem, ki muzikalno predstavlja poklic k duhovnemu življenju. Za kratkim

uvodom, ki v disonancah kaže nezadovoljnost s svetom, se oglasi v preludiju sledeči glavni tema, katerega povzemó pozneje moški in ženski zbori:

Tranquillo

4 celli *p*

p p *mf* *f*

Sedaj nastopi moški zbor s preprosto, a zelo cerkveno himno, popolnoma na podlagi gorenjega tema. V tej himni se opeva novo naziranje sv. Frančiška, ki kaže ljudem vrednost prostovoljnega uboštva in zatajevanja, kateremu

je obljubil Bog večne blagre. Posamezne kitice veže prenežen interludij, ki se ponavlja v raznih legah in tonovih načinih in v katerem že veje blagi Frančiškov duh Godala in pihala se menjuje v tej mili melodiji:

p p *poco riten.* *p p*

Frančišek, prej živahen in vesel, postane naenkrat zamišljen in resnoben. Tovariši ga vprašujejo: „Zakaj ne prihajaš več med nas? Morda si si izbral deklico v nevesto?“ — „Zadeli ste. Toda nevesto slajšo in blažjo, nego je katerakoli druga — evangeljsko ubožnost.“ Ti razgovori so krasno uglasbeni.

Sedaj nastopi Klara, ki umeva Frančiška, in ga prosi, naj ji bo on vodnik na potu krščanske popolnosti. Takoj za njo se navdušijo druge

device in z isto himno, le z drugim besedilom, slavijo čednost, zlasti sveto devištvo, kateremu stoji na čelu sveta Devica Marija.

Komaj je Klara sprejeta, že se bližajo trume svetnih ljudi obojega spola in raznih stanov ter prosijo, da jih svetnik sprejme v red. Toda Frančišek jim obljubi navodilo, po katerem ostanejo med svetom, a so vendar redovniki, deležni milosti skupnega reda. Krasno je označen prihod ljudskih trum v koračnici:

p p *p p* *m p*

V njej se oglašajo trobenta sklicatelja, vmes pa doné pomenljivi tihi akordi. Prvi izmed ljudskih trum stopi pred sv. Frančiška grof Lukezij in prosi s svojo soprogo Bonadono

sprejema. Navdušenost ljudstva, spokorni duh in hrepenenje po Bogu se izraža v veličastnem zboru s fugo. V bujnih harmoničnih izpremenih se razvijata temata:

Zbor. *ff*

Glej, kak hi - ti - jo, Glej, kak hi - ti - jo in se o - bra - ča - jo k Bo - gu!

Fuga

f

Drugi del nas pelje v duhu na goro Alvernijo in nam kaže sv. Frančiška, ki tukaj obučuje s Kristusom v neizrekljivi ljubezni, za katero prejme rane Kristusove, pečat in znamenje popolne spojitve Frančiškove duše s Kristusom. Ta del se pričinja z ljubeznivo idilo, v kateri

okušamo vso zemeljsko čarobnost visoke Alvernije, tiho šepetanje lahnih vetričev in šumenje grozovitih viharjev ter ihtenje z milostimi oblagodarjene gore. Tukaj jenja zemeljski čut in svetno mišljenje ter se umakne življenju, spojenemu z Bogom:

Andantino.

„Kristus bodi poveličan v mojem telesu, v življenju in smrti; Kristus mi je življenje, smrt mi je dobiček. S Kristusom sem pribit na križ, nosim namreč njegove rane na svojem telesu.“ To je skrivnost gore Alvernije, katero v prekrasnem duetu (kanonu) opevata Klara in Lukezij, in v katerem občudujemo živahnost in nepretrgani tok dosledne glasbene ilustracije.

Tretji del opisuje blaženo smrt svetnikovo, katere spomin se vsako leto obhaja po posebnem obredu v frančiškanskih cerkvah na

večer četrtega oktobra. Umirajoči oče Frančišek govori le še malo; v kratkih a pomenljivih besedah opominja svoje brate k ljubezni do Boga in jih blagoslavlja. Veli jim, naj zapojó še enkrat njegovo solnčno pesem, ki pozdravlja tudi sestro smrt, kateri nihče izmed rojenih ne uide. Z zadnjimi močmi zapoje: „S svojim glasom kličem Gospoda“; dalje ne more, zato njegovi sobratje nadaljujejo psalm, med katerim izdihne Frančišek sveto, Bogu tolikanj neizmerno vdano dušo:

Adagio. *pp*

Vo - ce me - a ad Do - mi - num da - ma - vi

Krasno slika glasbenik vhod svetega Frančiška v sveti raj z arpedžiranimi harfinimi akordi, težečimi navzgor, in z nenadnim pre-

hodom iz f-dura v h-dur. Mešani zbor pa slavi blaženo dušo z ljubeznivim spevom „O sanctissima anima! O sveta duša, kateri prihajajo

Andantino

O sanc-tis-si - ma a - ni - ma o sanc - tis-si - ma a - ni - ma

naproti nebeščani, katere se radujejo angelski kori in kateri kliče sama presveta Trojica: Ostani pri nas vekomaj! Mane nobiscum in aeternum!“ — Pri teh zadnjih besedah se zdru-

žijo vsi solisti in zbori in jih ponavljajo v prekrasnih sekvencah in fugetah, gibajoč se navzgor in navzdol. V krasnih modalacijah se razvija napev:

Mane no - biscum in ae - ter - num

In zopet

Ma-ne no - bis-cum

To je kratek opis veličastnega oratorija, v katerem je ustvaril o. Hartmann v resnici misionsko delo, ker je predstavil mrzlemu svetu sv. Frančiška, onega ljubezni koprnečega in globoko čutečega moža, ki je s svojimi tremi redovi preobrazil malone celo lice zemeljsko, moža polnega poezije, katerega zgled more zopet ogreti srca, v materialističnem teženju za Boga oledenela, ne zmeneča se za ljubezen Kristusovo. Vsa poezija in gorkota Frančiškovega srca dije iz te globoko premišljene, popolnoma izvirne skladbe, katera, dasi vse-skozi umetna, se dá izvajati lažje, nego marsikatera druga. Kaj takega je mogel zložiti le zvest sin sv. Frančiška, ki se je sam vtopil v skrivnostno ljubezen svojega očaka ali ustanovnika. Lepo bi bilo, ko bi nam „Glasbena Matica“ proizvajala v koncertu ta oratorij, kateri tako blažilno vpliva na srca. Dobro pa je tudi, da prijatelji glasbe proučujejo to delo in se izobrazujejo ob njem. Oratorij se dobi v Lipskem pri Breitkopfju in Härtelnu za 6 K, naroča ga vsaka bukvarna. Daj Bog, da nam

Hartmannov genij ustvari še mnogo taci-h proizvodov, ki delajo čast njegovemu redu in poučujejo svet, da se tudi pod preprosto redovno obleko skriva dostikrat pravi velmož.

P. H. Sattner.

Mladinski glasi. Uglasbil p. Angelik Hribar. (Ponatis iz „Angelčka.“) — Pod tem naslovom izdaja društvo „Pripraviški dom“ prijetne skladbice za slovensko mladino. „Angelček“ je list za najnežnejšo mladino, zato so tudi te pesmice kar moči preproste in lahke. V prvem zvezku so „Mladinske pesmi Jos. Stritarja“. Iz knjige „Pod lipo“, ki jo je l. 1895. izdala „Družba svetega Mohorja“, je vzel gosp. skladatelj vseh trideset Stritarjevih pesmic po vrsti ter jih uglasbil. Tudi vse dotične slike je pustila družba natisniti v tej izdaji. Napevi so dvoglasni in četverovrstični. Drugi zvezek so „Pesmi svetne in cerkvene“. Te so pa vse postavljene za mešani zbor. Cerkevne pesmi so namenjene za šolske maše. Ta zbirka je potrjena od učnega ministrstva.

L.